

ВІКОВА ЗАЛЕЖНІСТЬ ПРОЯВУ ОЗНАК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ

Кременський Б.Г. Вікова залежність прояву ознак інтелектуальної обдарованості. У статті розглянуто та описано залежність прояву інтелектуальної обдарованості молодих людей від їх віку. На основі діяльнісного підходу до виявлення обдарованості та аналізу результатів досліджень процесів розвитку здібностей обдарованої молоді виокремлено та описано найбільш важливі етапи прояву інтелектуальної обдарованості. Етапи окреслено, взявши за основу переважний вік та адміністративно-педагогічні умови досягнення молодими людьми особливо яскравих результатів своєї інтелектуальної діяльності, суттєву зміну рівня та спрямованості пізнавальних потреб, водночас узгодивши їх з соціально-психологічними умовами формування особистості та віковими фізіологічними особливостями розвитку молоді. Основними етапами визначено: перехід з молодшої школи до середньої ланки, що відповідає віку приблизно десяти років; перехід до старшої школи (з дев'ятого до десятого класу), що відповідає віку п'ятнадцять років, та етап, окреслений часом здобуття повної вищої (або іншої професійної) освіти.

Ключові слова: інтелектуальна обдарованість, здібності, діяльність, узагальнення, етап, вік.

Креминский Б.Г. Возрастная зависимость проявления признаков интеллектуальной одаренности. В статье рассмотрено и описано зависимость проявления интеллектуальной одаренности молодых людей от их возраста. На основе деятельностного подхода к выявлению одаренности и анализа результатов исследований процессов развития способностей одаренной молодежи выделены и описаны наиболее важные этапы проявления интеллектуальной одаренности. Этапы очерчены, взяв за основу преобладающий возраст и административно-педагогические условия достижения молодыми людьми особенно ярких результатов своей интеллектуальной деятельности, существенное изменение уровня и направленности познавательных потребностей, одновременно согласовав их с социально-психологическими условиями формирования личности и возрастными физиологическими особенностями развития молодежи. Основными этапами определены: переход из младшей школы к среднему звену, что соответствует возрасту примерно десять лет; переход в старшую школу (из девятого в десятый класс), что соответствует возрасту пятнадцать лет, и этап, очерченный временем получения полного высшего (или другого профессионального) образования.

Ключевые слова: интеллектуальная одаренность, способности, деятельность, обобщение, этап, возраст.

Постановка проблеми. Сучасна реформа освіти передбачає формування нової української школи, зокрема, на основі компетентнісного підходу до навчання. Компетентність, як здатність до практичного застосування набутих знань, апіорі пов'язана зі здібностями. Природні здібності учнів безпосередньо впливають на формування в них відповідних компетенцій, а відповідна обдарованість істотним чином визначає сферу діяльності, де молода людина може бути найбільш успішною. Успішність і компетентність нерозривно поєднані практичною діяльністю особистості. Водночас зрозуміло, найбільш продуктивною, ефективною є та діяльність, що ґрунтується на

природних здібностях.

У цьому розумінні (з точки зору формування компетентності) актуальною є проблема своєчасного виявлення здібностей і обдарувань учнів, створення умов для їх належного розвитку та практичного застосування. На практиці виникає потреба підтримки та розвитку дуже різних здібностей і обдарувань, не розмежовуючи їх, але враховуючи умови та особливості їх прояву.

Аналіз останніх публікацій. Зазначена проблема ускладнюється тим, що як свідчить досвід, різні здібності проявляються у різному віці. Наприклад, музичні здібності проявляються досить рано і досить часто у спосіб, цілком очевидний навіть для не фахівців-музикантів. Ключовим аспектом тут є те, що музикою (у різних її сферах) можна успішно займатися навіть не знаючи нот! Художні здібності, як правило, також проявляються досить рано і незалежно навіть від того, чи знає дитина правильні назви кольорів, предметів, які вона малює тощо. Мовні (літературні) здібності зазвичай розглядаються як творчі, оскільки вимагають образності мислення, багатогранності сприйняття, емоційності тощо, але водночас передбачають наявність певного інтелектуального рівня, який визначає зміст творів. Указані здібності проявляються поступово і на початковому етапі полягають переважно у виявленні підвищеного інтересу до літературних творів, що відповідають віку дитини. Для прояву технічних здібностей потрібен певний (стартовий) рівень знань, умінь, навичок і навіть фізичного розвитку дитини тощо. Так чи інакше, але інтелектуальні здібності проявляються дещо пізніше і розвиваються дещо інакше, порівняно з музичними, художніми та іншими мистецькими здібностями.

Ми розглядаємо інтелект як деяку притаманну індивіду узагальнену властивість, яка зокрема полягає у здатності міркувати, планувати, вирішувати проблеми, мислити абстрактно, вловлювати складні закономірності, швидко навчатися, адаптуватися, уміти використовувати нагромаджений досвід [1]. Водночас, залежно від шляху вирішення інтелектуальних проблем, виокремлюють інтелект «кристалізований», тобто сформований за рахунок накопичення, усвідомлення, засвоєння знань і «рухомий», тобто інтелект, забезпечений гнучкістю мислення і здатністю розв'язувати нові проблеми за рахунок створення принципово нових алгоритмів.

Рівень інтелекту людини залежить від її розумових здібностей: здатності орієнтуватися у оточуючому середовищі, адекватно його відображати і перетворювати, мислити, навчатися, пізнавати світ і переймати соціальний досвід; розв'язувати завдання, передбачати, приймати рішення, діяти розумно і цілеспрямовано. Ознаками інтелектуальної обдарованості слід вважати працездатність (працьовитість, енергійність), активність, саморегуляцію, (сприйнятливність, чутливість до зовнішніх подразників, змінюваності умов існування та діяльності) [4].

Формулювання мети і завдань статті. Для встановлення залежності прояву інтелектуальної обдарованості молодих людей від їхнього віку необхідно дослідити динаміку розвитку інтелектуальних здібностей молодих людей у процесі їхнього навчання, визначити періоди та етапи на яких інтелектуальні досягнення учнів зазнають найбільш суттєвих якісних змін, з'ясувати пріоритетність зв'язків між процесами навчання (здобуття освіти), розвитком інтелектуальних здібностей, психо-фізичним розвитком та соціально-педагогічними умовами особистісного становлення молодих людей.

Виклад методики і результатів дослідження. Як правило інтелектуальна обдарованість проявляється і розкривається у шкільному віці. Безумовно існують випадки, коли діти дошкільного віку проявляють неординарні здібності, наприклад, щодо

запам'ятовування та відтворення певної інформації тощо. Але зазначені уміння хоча і є дуже важливими з точки зору розвитку пам'яті та формування інтелектуального потенціалу молодшої людини, на початку, як правило, носять репродуктивний характер і можуть розглядатися як задатки майбутніх інтелектуальних здібностей.

Водночас зрозуміло, що в учнів «рухомий» інтелект переважає, оскільки накопичення, усвідомлення та засвоєння знань тільки відбувається. Відповідно здатність дитини до аналізу, синтезу, прогнозування тощо, що лежать в основі формування інтелектуальних здібностей, знаходять своє практичне втілення вже починаючи зі шкільного віку.

Зауважимо, що в цьому розумінні креативність є ознакою скоріше творчих, ніж інтелектуальних здібностей, які, з одного боку, є тісно пов'язаними між собою, а з іншого певною мірою протистоять одні іншим. Власне у цьому виявляється діалектичний закон єдності і боротьби протилежностей. Також зазначимо, що інтелектуально обдаровані учні можуть мати високий рівень академічної успішності, але, з нашої точки зору, це не є обов'язковою умовою наявності інтелектуальної обдарованості.

В основі виявлення обдарованості взагалі і інтелектуальної обдарованості зокрема, лежить діяльнісний підхід [2, с. 79]. Тобто значущість, оригінальність результатів діяльності індивіда є свідченням, у тому числі, рівня його обдарованості.

Розвиток інтелектуальних здібностей відбувається в процесі відповідної інтелектуальної діяльності, яка у свою чергу зумовлена певними причинами, має мотиви та цілі. Як свідчать наші дослідження, мотивація інтелектуальної діяльності є надзвичайно важливим аспектом, що визначає напрям, темпи та ефективність формування та розвитку інтелектуальних здібностей. Найбільш природними та дієвими методами мотивування учнів є формування та подальше використання їх пізнавального інтересу та пізнавальної потреби. Незважаючи на досить різну природу та психологічне підґрунтя цих стимулюючих факторів, їх дія ефективно сприяє прояву та розвитку інтелектуальної обдарованості молодих людей. Також важливою умовою і мотиваційною складовою розвитку інтелектуальних здібностей є створення умов і можливостей для прояву молодими людьми своєї інтелектуальної обдарованості. Дієвими важелями впливу, щодо мотивування розвитку здібностей є організація та проведення конкурсів, олімпіад, турнірів, диспутів тощо. Принцип змагальності упроваджений на основі діяльнісного підходу сприяє формуванню конкурентного навчального середовища, сприятливого для розвитку здібностей та обдарувань молоді.

Ґрунтуючись на досвіді досліджень процесів розвитку здібностей обдарованої молоді, ми вважаємо, що прояви інтелектуальної обдарованості мають певні етапи, які водночас мають певну вікову періодизацію. Етапи та періоди можна окреслити, взявши за основу переважний вік та адміністративно-педагогічні умови досягнення молодими людьми особливо яскравих результатів своєї інтелектуальної діяльності, суттєву зміну рівня та спрямованості пізнавальних потреб, водночас узгодивши їх з соціально-психологічними умовами формування особистості та віковими фізіологічними особливостями розвитку молоді. Зауважимо, що ми прагнули виокремити та описати лише найбільш загальні та суттєві етапи розвитку інтелектуальної обдарованості, абстрагуючись та узагальнюючи деталі, що характеризують процес розвитку інтелектуальних здібностей «всередині» відповідного етапу.

Перехід від одного етапу розвитку інтелектуальної обдарованості до наступного здійснюється з одного боку стрибкоподібно, що є втіленням закону діалектики про перехід кількості в якість, а з іншого – виокремлення відповідних етапів є неформальним

і умовним, оскільки лише опосередковано і нестрого пов'язане з етапами здобуття освіти і віком, у якому здійснюється відповідне навчання. Причому, зважаючи на результати дослідження проявів інтелектуальної обдарованості учнів та студентів, які так чи інакше, але здобували освіту випереджаючими темпами, важливим висновком є те, що визначальну роль, щодо періодизації проявів ознак інтелектуальної обдарованості, порівняно з віком, відіграють офіційні етапи навчання молодих людей. Такий висновок може здатися дещо неочікуваним, оскільки загальний психоемоційний стан та розвиток нервової системи інтелектуально обдарованої молоді (що має особливі здібності до вивчення певних дисциплін та досягнення у відповідних видах практичної діяльності) у переважній більшості випадків не випереджає їх фізіологічний розвиток. Водночас, пояснення цього феномену, на наш погляд, полягає в тому, що, очевидно, рівні узагальнення матеріалу та загальна психолого-педагогічна атмосфера середовища навчання, що супроводжує перехід від одного формального етапу навчання до іншого, підсвідомо та опосередковано створює умови для «мобілізації» інтелектуального потенціалу та прискореного «дозрівання» інтелектуальних здібностей до відповідного (вищого) рівня, не форсуючи при цьому природний розвиток та формування загальних психологічних властивостей особистості відповідного віку.

Перший, відносно, але все таки помітний стрибок рівня інтелектуальних здібностей більшості учнів спостерігається приблизно на етапі переходу з молодшої школи до середньої ланки, що відповідає віку приблизно десять років. На цьому етапі стає досить помітною спрямованість власних (суб'єктивних) усвідомлених пізнавальних інтересів та потреб учнів, які вже можуть бути відмінними від уподобань та смаків батьків тощо.

Наступна, друга стрибкоподібна зміна рівня розвитку інтелектуальних здібностей відбувається приблизно на етапі переходу до старшої школи (з дев'ятого до десятого класу). Зазвичай цей перехід відповідає віку п'ятнадцять років. На вказаний вік з багатьох причин приходяться дуже важливі життєві події та етапи фізичного та психоемоційного розвитку молодого індивіда. Це і підлітковий (перехідний) вік з усіма його складнощами психологічного становлення особистості, і новизна відчуттів, пов'язана з фізіологічним дорослішанням молодшої людини, і необхідність соціалізації та визначення цілей і пріоритетів подальшої діяльності, зокрема щодо перспектив власного інтелектуального розвитку.

Таким чином, з різних точок зору – педагогічної, психологічної, соціологічної, фізіологічної тощо вік п'ятнадцять років, який відповідає переходу до старшої ланки загальноосвітньої школи є певним рубіконом, успішність переходу якого істотним чином визначає загальний напрям подальшої діяльності та, зокрема, перспективи інтелектуального розвитку молодшої людини.

Як свідчить наш педагогічний досвід, у віці чотирнадцяти-п'ятнадцяти років (під час навчання у дев'ятому класі), у свідомості учнів відбувається певний перелом у ставленні до навчання, до визначення пріоритетів і напрямків власного розвитку та планування власного майбутнього. Причому зазначені зміни у ставленні, хоча і різною мірою, але притаманні практично усім підліткам (незалежно від ретельності та результатів навчання), що переживають описаний етап свого інтелектуального розвитку. Якщо раніше у ставленні учнів до навчання та власних перспектив переважало так би мовити «дитяче» сприйняття проблем, які ставилися перед ними, то починаючи з деякого незримого, але досить відчутного моменту атмосфера в класі зазнає суттєвих змін. Причому ці зміни зовсім не обов'язково означають більш відповідальне або зацікавлене ставлення до навчання, але суть змін полягає у «дорослому» сприйнятті, усвідомленні та

підході до вирішення проблем, які виникають. Що стосується навчання, то його мотивація, як правило, також суттєво змінюється. До дев'ятого класу домінуючим мотивом до навчання (окрім відвертого примусу) є цікавість (рос. любопытство), після дев'ятого класу домінуючим мотивом стає прагматичний підхід до навчання. Тобто в більшості учнів спрямованість навчання визначається інтересом, що ґрунтується на доцільності, практичній потребі набутих знань, формуючи у такий спосіб їх практичний інтелект. Пізнавальна потреба, як внутрішнє почуття індивіда зумовлює пізнавальну діяльність порівняно невеликого відсотка учнів. Але досить часто саме ці учні досягають найбільш визначних інтелектуальних досягнень, тобто завдяки розвинутих інтелектуальним здібностям їм вдається реалізувати власний інтелектуальний потенціал, втіливши його у так званий академічний інтелект. Принагідно зауважимо, що незважаючи на суттєві змістові відмінності академічного і практичного інтелекту етапи їх формування та розвитку не мають суттєвих відмінностей.

Вікові особливості ознак інтелектуальної обдарованості особистості проявляються в окремих вчинках, які водночас виявляються свідомо чи підсвідомо підпорядкованими більш загальній меті інтелектуального розвитку, проявляються в інтелектуальних досягненнях рівень та зміст яких, як правило, відповідає і визначає вік інтелектуально обдарованої молоді людини.

Зокрема, протягом навчання у школі учні досить часто роблять узагальнення, висновки, прогнози, які по суті є науковими, але вони не містять наукової цінності через те, що ці висновки об'єктивно є вже давно відомими і відкриттями вони є лише для тих учнів, хто їх зробив. Відповідно, у цьому розумінні, процес дослідження (пізнання), який здійснює учень об'єктивно є істотно важливішим, ніж формально досягнутий результат, оскільки головним результатом відповідної навчальної діяльності є набуті знання, уміння, навички і відповідно сформовані компетенції учня.

Знаходячись на віковому рубежі до десяти років учні все ще пізнають світ так чи інакше прагнучи переважно до ігрових форм навчання, суттєвим елементом яких є розважальна складова. Але після досягнення десяти років, розваги поступаються місцем прагненню до креативності – конструювання, проектування, навіть фантазування, що супроводжується прагненням до відповідної практичної діяльності, як способу реалізації задуманого і набуття знань, умінь досвіду, а отже формування відповідних компетенцій.

До досягнення учнями приблизно п'ятнадцятирічного віку прояв ними інтелектуальних здібностей так чи інакше пов'язується з елементами гри, розваги тощо, тобто асоціюється з «не зовсім серйозною» діяльністю. У віці п'ятнадцяти років інтелектуально обдаровані учні, як правило, активно і свідомо займаються у наукових гуртках, беруть участь у різноманітних інтелектуальних змаганнях (олімпіадах, конкурсах, турнірах тощо), які з одного боку є різновидом ділової гри, а з іншого – потужним стимулом і можливістю реалізації власного інтелектуального потенціалу та виховання (формування) певних особистісних якостей дорослої людини: – наполегливості, цілеспрямованості, працьовитості, витривалості, вибірковості тощо. Таким чином наступний етап інтелектуального розвитку вирізняється і характеризується процесами розвитку інтелектуальних здібностей на тлі формування молоді людини, як цілісної особистості

Приблизно до досягнення п'ятнадцятирічного віку у школярів переважає процес інтенсивного накопичення нових знань, які певним чином систематизуються, упорядковуються та узагальнюються. Але для формування системних знань в учнів, як правило, ще не вистачає ні самих предметних знань, ні розуміння їх внутрішньої

об'єктивної взаємопов'язаності, ні знань про методи наукових досліджень, ні досвіду їх практичного застосування. З об'єктивних причин у методиці навчання, зокрема природничих дисциплін, проблема формування наукового стилю мислення учнів також піднімається не раніше дев'ятого класу [3]. Як свідчать дослідження саме у п'ятнадцятирічному віці обсяг набутих знань та розвиток свідомості учнів сягають рівня, що дозволяє розпочати формування наукового стилю мислення, ознайомлення учнів з методами наукових досліджень та ознаками системності наукових знань тощо. У віці приблизно п'ятнадцяти років до процесів набуття знань приєднуються і активно розвиваються процеси аналізу, порівняння, узагальнення, систематизації та переосмислення вже набутої інформації та на її основі генерування власних думок, ідей, міркувань, які згодом набувають форми точок зору на певні проблеми і можуть трансформуватися у відповідні переконання.

У сенсі формування самоусвідомлення та розвитку критичної самооцінки власних здібностей вік п'ятнадцяти років також є досить цікавим. Як свідчать наші дослідження, оцінка учнями власних інтелектуальних здібностей з віком змінюється. Звичайно формування самооцінки та думки про себе є процесами надзвичайно індивідуальними і такими, що залежать не лише від індивідуальних психоемоційних особливостей індивіда, але й від психолого-педагогічних умов його навчання, розвитку здібностей, соціальних умов життя тощо, але певні узагальнені тенденції та закономірності оцінювання учнями власних здібностей залежно від віку, можна прослідкувати. Зокрема учні молодшого шкільного віку, як правило, не замислюються про наявність і рівень власних інтелектуальних здібностей. Здебільшого ці питання хвилюють батьків учнів початкової школи. Учні ж в основному порівнюють оцінки, отримані в школі, а не здібності. На рубежі десятилітнього віку учні вже принаймні замислюються над питанням оцінювання власних здібностей, намагаються ідентифікувати (порівняти) свої можливості з можливостями і досягненнями інших дітей, причому ознаки такого порівняння виявляються істотно ширшими та змістовнішими, ніж просто шкільні оцінки, отримані за результатами навчання. Цікавим є той факт, що на даному етапі учні, як правило, схильні недооцінювати власні здібності, часто соромляться проявити себе і переоцінюють можливості однолітків. З віком зазначена тенденція послаблюється, самооцінка учнів підвищується, стає більш адекватною. Причому найбільш адекватною оцінка власних інтелектуальних здібностей стає приблизно у віці п'ятнадцяти років. У подальшому оцінка молодими людьми власних здібностей зростає, а динаміка зростання самих здібностей падає.

Ще однією загальною особливістю самооцінки інтелектуальних здібностей є те, що чим вищими є інтелектуальні здібності індивіда (виходячи з його офіційних досягнень), тим адекватніше він себе оцінює, людям з не надто високими інтелектуальними здібностями притаманно істотно себе переоцінювати.

Окремо зазначимо, що описані нами тенденції оцінки молоддю різного віку власних здібностей та інтелектуального потенціалу є певним узагальненням результатів наших досліджень, власного досвіду педагогічних спостережень і не можуть розглядатися як точний інструмент або критерії, яким обов'язково мають відповідати молоді люди певного віку. Це узагальнення, що пов'язує вік учня з його самооцінкою інтелектуальних здібностей.

Також починаючи з п'ятнадцятирічного віку починає досить чітко вимальовуватись сфера пріоритетних освітніх потреб та інтересів учнів, які, як правило, корелюють з їх домінуючими здібностями і відповідно визначають спрямованість подальшої професійної

підготовки молодих людей.

Наступний етап інтелектуального розвитку, на наш погляд, окреслений часом здобуття повної вищої (або іншої професійної) освіти. Умовний стрибок рівня розвитку інтелекту пов'язаний з необхідністю осмислення молодою людиною перспектив практичного застосування власних інтелектуальних можливостей, співвіднесенням власного інтелектуального потенціалу з інтелектуальними потребами суспільства, визначенням подальшого напрямку фахової інтелектуальної діяльності. З психологічної точки на цьому етапі відбувається самоусвідомлення та оцінювання індивідом своєї затребуваності суспільством, перспективності та доцільності вибору можливих напрямів професійної діяльності, прогнозування можливих досягнень тощо. Іншими словами, на цьому етапі молода людина оцінює рівень своєї потрібності суспільству і, відповідно, прогнозує успішність можливих напрямків своєї діяльності.

Принагідно зауважимо, що наявність особливих інтелектуальних здібностей індивіда не зумовлює обов'язкову необхідність психологічних особливостей (відхилень, дивацтв тощо), які скоріше є наслідком соціально-побутових умов розвитку або зумовлені психологічною атмосферою формування особистості. Проблемою зовсім іншого порядку, яка потребує окремого вивчення і яку ми не розглядали, є інтелектуальний розвиток особистостей з фізичними вадами, які внаслідок фізіологічних особливостей виявилися більш схильними до певного виду інтелектуальної діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи результати проведеного аналізу залежності проявів ознак інтелектуальної обдарованості зазначимо, що:

- процес розвитку інтелектуальної обдарованості здійснюється неперервно. Водночас, ґрунтуючись на темпах зростання та досягнутому рівні розвитку інтелектуальних здібностей, можна виокремити певні етапи розвитку інтелектуальної обдарованості дітей і молоді;
- перехід від одного етапу розвитку інтелектуальної обдарованості до наступного здійснюється стрибкоподібно що є втіленням закону діалектики про перехід кількості в якість;
- вікові рамки відповідних етапів є приблизними, оскільки визначені на основі узагальнення індивідуальних інтелектуальних якостей великої кількості обдарованих молодих людей, і лише опосередковано і нестрого пов'язані з етапами здобуття освіти і віком, у якому здійснюється відповідне навчання;
- прояви ознак інтелектуальної обдарованості істотніше залежать від офіційних етапів навчання молодих людей, ніж від їхнього віку;
- наявність особливих інтелектуальних здібностей індивіда не зумовлює обов'язкову необхідність психологічних особливостей (дивацтв), які скоріше є наслідком соціально-побутових умов розвитку або зумовлені психологічною атмосферою формування особистості;
- п'ятнадцятирічний вік з багатьох причин і обставин виявляється найбільш відповідальним та чітко окресленим щодо темпів зростання інтелектуальних здібностей та їх прояву через відповідні інтелектуальні досягнення обдарованої молоді.

Відповідно саме на цьому етапі інтелектуального розвитку особистості набуває особливо важливого значення психолого-педагогічний супровід кожного обдарованого учня та організація роботи з обдарованою молоддю в цілому.

Також зазначимо, що вивчення та виокремлення етапів розвитку та прояву

інтелектуальної обдарованості особистості на більш пізніх вікових проміжках ми плануємо зробити предметом наших подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Jensen A.R. The nature of the black-white differences on various psychometric tests: Spearman's hypothesis / A.R. Jensen // *Behav. And Brain Sci.* – 1985. – Vol. 8. – P. 193-219.
2. Крeмінський Б.Г. Теорія і практика роботи з інтелектуально обдарованою учнівською і студентською молоддю з фізики: Монографія / Б.Г. Крeмінський. – К.: Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, 2011. – 421 с.
3. Крeмінський Б.Г. Формування сучасного наукового стилю мислення учнів в процесі навчання фізики: метод. реком. для учителів загальноосвітніх шкіл / Б.Г. Крeмінський. – К.: ВІПОЛ, 1996. – 32 с.
4. Лейтес Н.С. Умственные способности и возраст / Н.О. Лейтес. – М.: Педагогика, 1971. – 279 с.

References transliterated

1. Jensen A.R. The nature of the black-white differences on various psychometric tests: Spearman's hypothesis / A.R. Jensen // *Behav. And Brain Sci.* – 1985. – Vol. 8. – P. 193-219.
2. Kreminsky B.G. Teoriia i praktyka roboty z intelektualno obdarovanoi uchnivskoiu i studentskoiu moloddu z fizyky: Monohrafiia / B.G. Kreminskyi. – K.: Nats. ped. un-t im. M.P. Drahomanova, 2011. – 421 s.
3. Kreminsky B.G. Formuvannia suchasnoho naukovoho styliu myslennia uchniv v protsesi navchannia fizyky: metod. rekom. dlia uchytelev zahalnoosvitnikh shkil / B.G. Kreminskyi. – K.: VIPOЛ, 1996. – 32 s.
4. Leites N.S. Umstvennyye sposobnosti i vozrast / N.O. Leites. – M.: Pedagogika, 1971. – 279 s.

Kreminsky B.G. The age dependence of the manifestation of the signs of intellectual giftedness. The article deals with and describes the dependence of the manifestation of intellectual giftedness of young people from their age. Based on the activity approach to the discovery of giftedness and the analysis of the results of the research of the development processes of gifted youth's abilities, the most important stages of the manifestation of intellectual giftedness are singled out and described. The main stages are defined: the transition from elementary school to middle level, corresponding to the age of about ten years; the transition to a senior school (from the ninth to the tenth grade) corresponding to the age of fifteen, and the stage determined by the time of obtaining full higher (or other professional) education. The process of development of intellectual giftedness is carried out continuously. At the same time, based on the growth rates and achieved level of development of intellectual abilities, it is possible to distinguish certain stages of development of intellectual giftedness of children and youth. The transition from one stage of the development of intellectual giftedness to the next is carried out in a jump-like manner, which is the embodiment of the dialectic law on the transition of quantity into quality. The age limits of the relevant stages are approximate, since they are a generalization of the individual intellectual qualities of a large number of gifted young people, and only indirectly and not strictly related to the stages of education and the age in which the appropriate training. The manifestations of intellectual giftedness are more dependent on the official stages of training young people than from their age. The presence of special intellectual abilities of the individual does not necessitate the necessity of psychological peculiarities (strangeness), which are more likely to be the result of social and living conditions of development or due to the psychological atmosphere of personality formation.

Key words: intellectual giftedness, ability, activity, generalization, stage, age.